

проблем у профтехосвіті, з якими Україна підійшла до війни і які все ще потребують розв'язання найближчим часом:

1. Невиправдано низький престиж професійної освіти і стереотипне ставлення, відтак – недостатній попит серед абітурієнтів.

2. Повільне оновлення матеріально-технічної бази і недостатній рівень оплати праці педагогічних працівників. У зв'язку з цим наводиться досить яскравий приклад: перша і єдина жінка прем'єр-міністр Ізраїлю Голда Меїр пропонувала для становлення і розвитку успішної країни зробити найбільш високооплачуваними й шанованими три професії: військових, лікарів та вчителів. На нашу думку, цей підхід Україні варто взяти на озброєння. Адже наразі зарплата педагогічних працівників не є конкурентною ні порівняно з рівнем оплати праці в країні, ні порівняно із зарплатами колег у Європі.

3. Не працює система визнання неформальної освіти.

Народний депутат України Ольга Коваль пропонує чотири потенційні рішення, пов'язані з довоєнними проблемами: забезпечення гідної конкурентної оплати праці фахівців робітничих професій та педагогів у нашій країні; проведення загальнодержавної профорієнтаційної кампанії з-поміж молоді; визначення професійної освіти як пріоритету фінансування державного замовлення на підготовку фахівців відповідно до повосенних умов; створення для таких фахівців додаткових стимулів на кшталт забезпечення житлом у тих регіонах, де потрібна їхня кваліфікація.

Наголосимо, що інноваційний розвиток систем професійної освіти і підготовки кваліфікованих працівників, формування виробничого персоналу є пріоритетом у державній політиці багатьох високорозвинутих країн.

Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляен у промові про становище Європейського Союзу, виступившій 14 вересня 2022 року у Страсбурзі, наголосила, що необхідно більше фокусуватися на «інвестуванні в професійну освіту та підвищення кваліфікації». Першим вагомим кроком, як вона зазначила, є пришвидшення та полегшення визнання кваліфікацій громадян третіх країн. На її думку, це зробить Європу більш привабливою для кваліфікованих працівників. Відтак, Урсула фон дер Ляен запропонувала визнати 2023 рік «Європейським роком кваліфікацій» (European Year of Skills).

Посилення уваги до освіти дорослих в Європі є ознакою визнання важливості цієї сфери. Генеральний секретар Європейської асоціації освіти дорослих Джина Ебнер висловила своє позитивне ставлення щодо заяви Президента Єврокомісії: «Звичайно, ми радіємо, що це має відбутися». З цим закономірно пов'язано й те, що Рада ЄС у листопаді 2021 року ухвалила Резолюцію про новий європейський порядок денний з навчання дорослих на 2021–2030 роки (to overview).

Рада Європи й Міжнародні організації значно посилюють увагу до цих надзвичайно важливих проблем, від успішного розв'язання яких залежить економічний розвиток і нашої держави у повосенний час. Радіючи такій політиці Ради Європи, її орієнтації на зростання інвестування в професійну освіту та підвищення кваліфікації, необхідно на загальнодержавному рівні постійно дбати про реальні інвестиції у професійну освіту.

РАДКЕВИЧ ВАЛЕНТИНА

Інститут професійної освіти НАПН України (м. Київ)

ФОРМИ І ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах динамічних змін на вітчизняному ринку праці професійна освіта відіграє ключову роль у професійній підготовці кваліфікованих кадрів, здатних швидко адаптуватися до нових умов і викликів сьогодення. Однак, незважаючи на важливість та актуальність розвитку цієї освітньої галузі для потреб суспільства й економіки держави, професійна освіта часто стикається з проблемами, що знижують її якість і продуктивність. Йдеться, зокрема, про невідповідність змісту професійної освіти вимогам сучасного ринку праці, застарілу матеріально-технічну базу, застосування неефективних технологій навчання та методів оцінювання якості знань здобувачів освіти тощо. В умовах воєнного стану значно знизився рівень доступності професійної освіти через руйнування або пошкодження закладів освіти, переривання освітнього процесу, а також нестачу кваліфікованих педагогів. У зв'язку з цим, важливе значення має психолого-педагогічна підтримка адаптації учасників освітнього процесу як ключовий аспект покращення якості професійної освіти в Україні [5]. У цьому контексті державно-приватне партнерство (ДПП) є ефективним засобом розв'язання означених проблем. *ДПП у сфері професійної освіти* варто розуміти як одну з форм співпраці між державою та приватним сектором, де обидві сторони задіяні в реалізації проєктів або послуг, що спрямовані на забезпечення високої якості підготовки кваліфікованих кадрів, доступності та релевантності професійної освіти потребам ринку праці. Партнером з боку держави у ДПП можуть одночасно виступати декілька органів державної влади та/або органів місцевого самоврядування, Національна академія наук України, галузеві академії наук [1]. Приватними партнерами можуть бути представники приватного бізнесу, юридичні особи, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій. Визначення приватного партнера в рамках укладення договору ДПП здійснюється на конкурсних засадах [2, с.30].

Згідно із чинним законодавством, існують такі види договорів ДПП: *концесія* (передавання державного майна в тимчасове користування бізнесу), *управління майном* (за умови передбачених у договорі інвестиційних зобов'язань приватного партнера), *спільна діяльність* (взаємодія між учасниками без створення юридичної особи), інші види угод. Ефективна взаємодія держави та приватного сектора щодо досягнення спільних цілей у сфері професійної освіти, незалежно від виду договору ДПП, має ґрунтуватися на засадах: рівності перед законом державних та приватних партнерів; заборони будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів; узгодження інтересів державних та приватних партнерів задля отримання взаємної вигоди; забезпечення вищої ефективності діяльності, ніж у разі провадження такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера тощо [1].

Прогресивний розвиток ДПП у сфері професійної освіти в сучасних умовах повинен здійснюватися з дотриманням принципів: відповідальності партнерів, прозорості та довготривалості їхніх ділових взаємин (від 5 до 50 років), спільної вигоди та інноваційності партнерської діяльності. Зокрема, принцип *відповідальності* зобов'язує партнерів, як з боку держави, так і з боку приватного сектора, належно ставитися до виконання своїх обов'язків щодо розвитку професійної освіти. Згідно з принципом *прозорості*, представники держави й приватного сектора мають вести відкриті стосунки, щоб забезпечувати чесність партнерства та взаємне розуміння цілей, завдань і очікувань у процесі підготовки кваліфікованих фахівців. Принцип *довгостроковості* передбачає, що партнерство має бути стабільним і тривалим, щоб забезпечувати сталий розвиток різних складників професійної освіти.

Відповідно до принципу *взаємної вигоди*, обидві сторони партнерства повинні мати зиск від спільно реалізованої діяльності, наприклад: держава – від фінансування та матеріально-технічного забезпечення приватним партнером освітнього процесу, а приватний партнер – від можливості підготовки державними інституціями кваліфікованих працівників відповідно до визначених вимог. Принцип *інноваційності* у ДПП орієнтує на широке застосування в організаційно-педагогічній та матеріально-технічній діяльності задіяних підприємств новітніх технологій і методик навчання для підвищення якості та ефективності професійної освіти.

На основі визначених принципів добираються відповідні форми розвитку ДПП, зорієнтовані на досягнення спільних цілей щодо підвищення якості професійної освіти на основі ефективного використання залучених ресурсів. Зокрема, *контрактна* форма ДПП передбачає умови, коли приватний партнер виконує певні функції на користь держави на основі контракту. Це може бути будівництво закладу професійної освіти або іншого об'єкта освітньої інфраструктури. Після завершення будівництва приватний партнер упродовж певного періоду може забезпечувати експлуатацію та обслуговування цього об'єкта. Контрактна форма ДПП дає змогу державі зберігати контроль над об'єктом освітньої інфраструктури, але вимагає від приватного партнера значних інвестицій. *Інституційна* форма ДПП орієнтована на створення спільного підприємства між державою та приватним партнером. У такому разі обидва партнери роблять внески у спільне підприємство та беруть на себе відповідальність за можливі ризики. Прикладом інституційної форми ДПП може бути створення спільного структурного підрозділу для забезпечення виробничої практики студентів. Державний партнер вносить у спільне підприємство наявну інфраструктуру, а приватний партнер – капітал та забезпечує експертизу щодо модернізації й експлуатації цієї інфраструктури. Вибір між інституційною та контрактною формами ДПП залежить від конкретних обставин, включаючи правове регулювання, фінансові можливості приватного партнера, стан об'єкта інфраструктури тощо.

Іншою формою реалізації діяльності ДПП в сучасних умовах є *концесія*, що передбачає передачу від держави до приватного партнера права на володіння, користування або розпорядження державним майном з метою його експлуатації. Приватний партнер, у свою чергу, зобов'язується здійснювати інвестиції, забезпечувати експлуатацію та обслуговування майна, а також державну частину доходу від його використання. Найбільш популярною є *інвестиційна* форма ДПП, згідно з якою приватний партнер вносить інвестиції в об'єкт партнерства, а держава забезпечує певні гарантії та пільги. Це може стосуватися податкових пільг або гарантій, що надаються згідно з чинним законодавством, а також інших форм підтримки. Інвестиційна форма ДПП є ефективною для стимулювання приватних інвестицій у секторах, які є важливими для держави, проте недостатньо привабливими для приватних інвесторів без державної підтримки.

Поширеними формами розвитку ДПП у сфері професійної освіти є також *лізинг* та *франшиза*. Зокрема, в рамках *лізингу* держава надає приватному сектору право на використання державного активу на певний строк. *Франшиза* дає змогу приватному сектору використовувати бренд, технології та інші види інтелектуальної власності держави в обмін на інвестування коштів для розвитку закладів професійної освіти. Спеціалізованою формою ДПП є *проектне фінансування*, що, зазвичай, використовується для фінансування великих капіталомістких проєктів у сфері професійної освіти, які мають чіткі строки виконання. Вибір цих форм ДПП залежить від конкретних обставин, характеру проєктів, рівня ризиків та інших факторів системи професійної освіти.

Одним з найефективніших засобів розвитку ДПП у сфері професійної освіти є *контрактні угоди* між державними установами та приватними компаніями. Вони можуть включати умови про спільне фінансування освітніх програм, створення спільних галузевих навчально-практичних та інших типів центрів для організації практичного навчання здобувачів освіти, стажування або підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, а також визнання й підтвердження їхніх професійних кваліфікацій. Зазначимо,

що умови контрактних угод мають бути вигідними для обох сторін ДПП. Наприклад, компанія може фінансувати заклад професійної освіти або окремі навчальні курси з метою підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців, які в подальшому будуть працювати на цю компанію. З іншого боку, заклад професійної освіти може надавати компаніям доступ до використання своїх ресурсів, наприклад, лабораторій, обладнання тощо для проведення навчання своїх працівників.

Іншим засобом розвитку ДПП у сфері професійної освіти є *приватизація*, коли держава передає власність на державний актив приватному сектору. Це є ефективним способом підвищення якості професійної освіти та зниження витрат державного бюджету, адже приватні компанії фінансують наукові дослідження, гранти або стипендії для студентів, надають високотехнологічне обладнання та виробничі технології для навчальних лабораторій і виробничих майстерень закладів професійної освіти тощо. Водночас, приватизація потребує високого рівня прозорості регулювання з метою запобігти корупції та забезпечити належні умови реалізації цього процесу.

На основі сучасних форм і засобів розвитку ДПП в умовах воєнного та повоєнного часу доцільно створювати *регіональні освітньо-виробничі кластери*, учасники яких зможуть отримувати переваги від синергії, що створюється у процесі об'єднання фінансових, кадрових, технологічних та інших ресурсів суб'єктів господарювання і закладів освіти у професійній підготовці кваліфікованих фахівців. Така форма партнерства має інтегративний характер і впливає, з одного боку, на підвищення якості професійної освіти, а з іншого, – на підвищення продуктивності праці, економічну ефективність підприємств, активне просування на ринку товарів своєї продукції, технологій, що пропонують приватні компанії для закладів професійної освіти з метою організації професійного навчання кваліфікованих фахівців.

Ефективним проектом ДПП в сучасних умовах також є *дуальна форма здобуття професійної освіти*, що позитивно позначається на: підвищенні рівня працевлаштування випускників; здійсненні оцінювання якості професійної підготовки кваліфікованих фахівців роботодавцями в реальних умовах виробництва; залученні до викладацької діяльності фахівців з виробництва; зниженні навантаження на бюджет держави та громад; забезпеченні тісного зв'язку освіти, науки, виробництва тощо [4, с.13]. Зацікавленість роботодавців у такій формі партнерства полягає у бажанні отримати молодого кваліфікованого працівника, максимально вмотивованого до роботи. Більшість спеціалістів вважають, що дуальна форма навчання – це вихід із критичної ситуації, що склалася на ринку праці. Така форма партнерства сприяє прискоренню проведення освітніх реформ з урахуванням швидкого технологічного прогресу, що характеризується розширенням цифровізації, забезпеченням цілісного підходу до управління інноваціями; врахуванням контексту імплементації прогресивного зарубіжного досвіду; визначенням спільної власності заінтересованих сторін ДПП [3].

Одним із напрямів розвитку ДПП є зміцнення співпраці між державними освітніми установами, приватним сектором та громадськістю з метою створення спільних програм, орієнтованих на розвиток професійної освіти в умовах воєнного та повоєнного часу. Це може бути підтримка інноваційних освітніх проєктів щодо використання технологій дистанційного та змішаного навчання, створення спеціальних курсів для професійного навчання внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, оснащення закладів освіти сучасним обладнанням та ресурсами [6].

Викладене свідчить, що застосування сучасних форм і засобів розвитку ДПП у сфері професійної освіти має значні переваги. По-перше: дає змогу залучати додаткові інвестиції для модернізації освітньої інфраструктури закладів професійної освіти, а також оновлення навчальних програм; по-друге: приватні компанії роблять свій внесок у підготовку кадрів, забезпечуючи орієнтацію змісту професійного навчання на реальні потреби ринку праці; по-третє: ДПП сприяє розвитку інновацій у сфері професійної освіти, оскільки приватний сектор зазвичай розвивається за рахунок інноваційних виробничих технологій.

Отже, застосування сучасних форм і засобів розвитку ДПП у сфері професійної освіти в сучасних умовах є актуальним і перспективним напрямом підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Тому в перспективі фінансування та інвестиції в професійну освіту мають стати частиною загальної стратегії економічного та соціального розвитку країни, подолання наслідків воєнного та повоєнного часу, створення стабільного, безпечного й динамічного суспільства. Це передбачає розуміння інвестування професійної освіти як важливого чинника, що сприяє підвищенню якості життя, забезпеченню соціальної мобільності та рівного доступу до професійної освіти для всіх верств населення. З метою розвитку ДПП у сфері професійної освіти у воєнний та повоєнний час варто забезпечити координацію дій між різними зацікавленими сторонами партнерства, включаючи уряд, освітні установи, приватний сектор та громадськість, а також розробити спільні стратегії й програми, які відповідають актуальним потребам та викликам суспільства [5].

Література

1. Про державно-приватне партнерство. Верховна Рада України. (2010). URL: <http://surl.li/mgvdb>
2. Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: термінологічний словник / Д. А. Вороніна-Пригодій, В. В. Попова, О. П. Радкевич, О. В. Слободяник, Я. О. Чепуренко; за голов. ред. В. О. Радкевич, С. Г. Кравець. – Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2022. – 60 с.
3. Radkevych V. The development trends for the public-private partnership in the sphere of vocational education and training in the european union countries. *Professional Pedagogics*, 2(25); 2022. P. 4–13. URL: <http://surl.li/mgvdj>
4. Стрілець О. Дуальна форма навчання для сучасної економіки. *Професійна освіта*, 1; 2019. С. 15-17

5. Радкевич В. Державно-приватне партнерство у розвитку професійної освіти в умовах воєнного та повоєнного часу. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації*: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 29-31 травня 2023 р.) / [за наук. ред. С.В. Кюрчев, В.О. Радкевич, В. М. Кюрчев та інш.]. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. С. 210-214. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735825>
6. Радкевич О. Сторони в державно-приватному партнерстві. *Інноваційна професійна освіта*. 2022. 1.2. С. 214-217

STOKOWSKA–ZAGDAN ELŻBIETA, JANICKA–PANEK TERESA
Akademia Nauk Stosowanych Stefana Batorego w Skierniewicach (Polska)

BADANIA W DZIAŁANIU JAKO NOWY NURT W NAUKACH SPOŁECZNYCH I PRAKTYCE PEDAGOGICZNEJ

Działanie stanowi pomost pomiędzy teorią i praktyką. Jak zaznacza Barbara Baraniak «wytwór pracy jako jej wynik będzie nie tylko odpowiedzią na potrzeby społeczne i indywidualne, ale także odzwierciedleniem stosunku człowieka do pracy, która wymaga kwalifikacji uaktualnionych i dostosowanych do poziomu rozwoju nauki i techniki»². Wielu pedagogów w historii wychowania podkreślało wartość ludzkiej aktywności, jaką stanowi zawód nauczyciela i pedagoga. Obserwując pracę pedagogiczną współczesnych przedstawicieli tego zawodu, między innymi te czynności, które dotyczą diagnozy, ewaluacji, analizy i rozwiązywania różnych przypadków edukacyjnych rodzi się pytanie, czy te czynności nie noszą znamion badania w działaniu³. Funkcjonowanie współczesnych placówek oświatowych, to interesujący obszar uprawiania badań pedagogicznych; w tym badań w działaniu, o czym pisano wcześniej, skupiając się wówczas na pracy nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz edukacji wczesnoszkolnej⁴.

Badania w działaniu – to koncepcja stworzona przez Kurta Lewina (*cykliczna, spirala*)⁵. W nazwie zawarto główne cechy przebiegu tego badania; wyróżniono następujące etapy:

1. Pojawienie się/dostrzeżenie problemu.
2. Rozpoznanie go (zebranie informacji).
3. Stworzenie głównego planu działań.
4. Wprowadzenie planu w zajęcia.
5. Ewaluacja (sprawdzenie skutków działania).

6. Stworzenie planu naprawy (doskonalenie planu wcześniejszego), faza powtórnego planowania (koncepcja zmodyfikowana przez S. Kemmisa, 1980)⁶.

Wydaje się, że małe jest zainteresowanie środowisk naukowych tego rodzaju badaniami oraz brak jest pogłębionych studiów nad tym zagadnieniem, a tymczasem praktyka pedagogiczna jest źródłem owocnych tematów badań⁷. Tymczasem w krajach anglosaskich nurt ten zyskuje coraz więcej zwolenników. Podobne stanowiska słyszymy coraz częściej od rodzimych metodologów.

Stanisław Palka podkreśla możliwość twórczego wiązania modeli postępowania humanistycznego: badawczego i praktycznego.

Badacze pedagogiczni razem z praktykami, głównie nauczycielami i wychowawcami, mogą podejmować wspólnie badania, a ich ukoronowaniem może być stosowanie tzw. badań w działaniu, zaliczanych do znaczących sposobów realizacji pedagogicznych badań jakościowych. Badacze profesjonalni jako partnerzy pedagogów – praktyków mających przygotowanie badawcze i aspiracje poznawcze – mogą projektować programy korzystnych zmian w sferze praktyki, realizować te programy, szacować efekty realizacji (w formie ewaluacji bieżącej i końcowej oraz dystansowej), upowszechniać rezultaty. Na tej drodze może dochodzić do korzystnego naukowo i praktycznie powiązania teoretycznej wiedzy pedagogicznej z praktyką wychowania i kształcenia⁸.

Współczesne poszukiwania metodologów(...) coraz wyraźniej zmierzają do nowego modelu związku teorii z praktyką, poprzez podjęcie krytycznego i nowego zorientowania, czy też upomnienia się (...) o podjęcie podejścia humanistycznego w pedagogice⁹.

² B. Baraniak, *Metody badania pracy*, Wydawnictwa Akademickie i profesjonalne, Warszawa 2009, s. 9

³ M. Jagodzińska, L. Tomaszewska, A. Głowala (red.), *Nauczanie i uczenie się w działaniu*, Wyd. PWSZ, Płock, 2013

⁴ Zob.: T. Janicka-Panek, *Nauczyciel edukacji początkowej pomysłodawcą i realizatorem badań w działaniu*, [w:] *Problemy rozwoju człowieka. Teoria i praktyka człowieka*, B. Pietrulewicz, E. Baron-Polańczyk, A. Klementowska (red.), Zielona Góra 2013, s. 129-138.- Zob. też: *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ITeE-PIB, Skierniewice-Radom 2020

⁵ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa 2001, s. 311 i nstp. Por.: K. Lewin, *Action Research and Minority Problems*, "Journal of Social Issues", 1946, Volume 2, ISSUE 4, s. 34-46

⁶ S. Kemmis, *Action research in retrospect and prospect, mimeo presented at the Annual General Meeting of the Australian Association for Research in Education*, Sydney 1980. – Cyt. za : T. Pilch, T. Bauman, *op. cit.*, s. 312 i nstp.

⁷ T. Janicka-Panek, *O pewnym eksperymencie pedagogicznym*. [w:] *Badanie-dojrzewanie-rozwoj*, red., F. Szlosek, Warszawa-Radom 2007. – Też: 2002, 2010, 2011

⁸ Palka S., *Humanistyczne podejście w badaniach pedagogicznych i praktyce pedagogicznej*. [w:] *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*. red., D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 81

⁹ Kubinowski D., Nowak M., *Wstęp* [w:] *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*. red., D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 8-9